

De strijd om de sociale zekerheid

Redactioneel

De komende strijd om de sociale zekerheid zal één van de belangrijkste confrontaties worden van deze tijd. Het laat zich echter aanzien dat de arbeidersbeweging en de linkerrijde nog niet over die sociale en politiek-ideologische wapens beschikken die hen moeten toelaten deze confrontatie met succes door te komen en de neo-liberale strategieën te counteren. Hoe komt dat en waar gaat het eigenlijk om?

Het best kunnen we de huidige houding van de linkerrijde kenmerken als een afwachtende bezielingsloze verdediging van het bestaande systeem. Men wacht af wat rechts zal voorstellen of doen, met de verwachting dat het dan zal volstaan om door deze voorstelling als 'a-sociaal' te diskwalificeren, deze ook politiek-ideologisch te neutraliseren. Bezielingsloos omdat men eigenlijk niet sterk gelooft in de degelijkheid van het bestaande, omdat men vreest dat alle alternatieven nog slechter zouden zijn. Men klampt zich vast aan het bestaande omdat het schijnbaar beter lijkt een belegerde bouwvallige burcht overeind te houden, dan hem af te breken en een nieuwe stevigere vesting te bouwen. Men weet wel dat er instortingsgevaar is en dat het niet altijd ongevaarlijk is in deze burcht een onderkomen te zoeken, maar in het zicht van oprukkende vijandige legers, meent men dat de enige mogelijkheid erin bestaat het te restaureren en af te wachten wat er van zal overblijven na de krijgsverrichtingen.

Deze houding kan nefaste gevolgen hebben. Op de eerste plaats laat de linkerrijde de omschrijving van het probleem aan rechts over. Het is rechts die de problemen diagnosticeert, de agenda vastlegt, de wijze van herstellen kiest. Zo heet het dat de sociale zekerheid ineffectief en inefficiënt is, te veel kost, financiële tekorten heeft, te zwaar op de staatsbegroting weegt, enz. Men heeft het over een stelsel dat over twee jaar zal ineensinken en dat de vooruitziende burger geen garantie meer kan bieden dat hij zijn pensioen zal ontvangen. Veel minder wordt het als een kwestie gedefinieerd van de belangen van een groeiende groep verpauperende mensen en nog minder een kwestie van het belang van de arbeidersklasse in haar geheel. Op de tweede

plaats geeft links zich bij voorbaat gewonnen. Het wordt nu al aanvaard dat het een overwinning zal zijn als de sociale zekerheid de liberale aanvallen zonder al te veel kleerscheuren doorkomt. Dat dit alles een gelegenheid zou kunnen zijn om zelf ook een nieuw idee te ontwerpen van wat sociale politiek zou kunnen zijn, lijkt een utopische gedachtenkronkel. Op de derde plaats laat de linkerkant het na om de hele kwestie van de sociale zekerheid, en ruimer van de sociale en economische politiek, te politiseren en de 'publieke opinie', de arbeidersklasse en de directe belanghebbenden te mobiliseren. Tegenover het grootscheepse ideologisch offensief van rechts, dat aansluiting weet te vinden bij het onder het volk sterk verspreide anti-staatsgevoel, weet men blijkbaar niets anders te plaatsen dan een inspiratieloze kritiek op het 'a-sociale' karakter van de liberale voorstellen en een grijs gedraaid sociaal-democratisch beroep op de 'staat' als vertegenwoordiger van het 'algemeen belang'. De vakbonden laten een haast cynisch misprijzen zien voor diegenen die voor hun overleving de sociale zekerheid broodnodig hebben, in het bijzonder voor de werklozen, en hebben niet de moed om diegenen die nog werk hebben te mobiliseren voor een alternatief, gebaseerd op klassesolidariteit en overbrugging van tegenstellingen binnen de arbeidersklasse.

Wat is de werkelijke inzet van de strijd om de sociale zekerheid? Het dringt bij grote delen van de linkerkant nog onvoldoende door dat het hier gaat om een fundamentele heroriëntering van de sociale politiek op een grondig wijzigende kapitalistische structuur. Een nederlaag van de arbeidersbeweging op dit punt dreigt zowel sociaal als politiek-ideologisch de arbeidersbeweging voor lange tijd te ontwapenen. De hervormingen van vroegere vormen van sociale politiek naar een stelsel van sociale zekerheid kwamen tot stand in een context waarin economische groei, volledige werkgelegenheid, welvaart en rechtvaardige verdeling van het geproduceerde als onderling verzoenbare en na te streven doelstellingen werden beschouwd. Het kapitalisme ondergaat momenteel een transformatieproces, waarvan de uitkomst nog moeilijk te zien is, maar waarvan alvast duidelijk is dat doelstellingen die tot hertoe verzoenbaar bleken, nu hoe langer hoe minder verzoend kunnen worden. Sommigen lijken ervan uit te gaan dat de keynesiaanse economie-staat verhouding, die uiteindelijk nog maar een zeer korte periode bestaat, wel altijd de vorm zal zijn die het kapitalisme in het westen zal aannemen. De consensus waarop de welvaartsstaat en de sociale zekerheid gebaseerd waren, lijkt integendeel steeds meer definitief ondergraven, maar vooralsnog lijkt alleen rechts in staat te zijn de contouren van een toekomstige sociale politiek uit te tekenen. Het is tegenover deze context dat een nieuwe strijd om de sociale politiek aan het losbarsten is.

Het heeft in deze context voor de linkerkant net zomin zin om zich vast te klampen aan een verouderd en bureaucratisch stelsel als om de kritiek erop zover te drijven dat men het volledig zou loslaten. De beste politiek lijkt mij er-

in te bestaan de huidige sociale zekerheid doordringend te analyseren, vanuit het klassebelang van de arbeidersklasse te evalueren en die elementen, die voor de arbeidersklasse van belang zijn, eruit te lichten om ze als basis te hanteren voor een ontwerp van een nieuwe visie op wat sociale politiek in het kapitalisme zou kunnen zijn. Aan welke grote trekken kan hierbij gedacht worden? De belangrijkste verdienste van de bestaande sociale zekerheid ligt in het feit dat het de mogelijkheden van het kapitaal om economische onzekerheid als middel van economische politiek te gebruiken (nl. het drukken van de lonen en het versterken van de arbeidsdiscipline), beperkt. De sociale zekerheid betekent in zoverre een correctie op de marktlogica, en dus een belang voor de arbeidersklasse, dat de loondrukkende en arbeidsdisciplinerende gevolgen die werkloosheid, armoede, ziekte, ouderdom, enz. op de vrije arbeidsmarkt hebben, worden verzwakt. In die zin is de sociale zekerheid niet alleen een belang voor de arbeidersklasse doordat ze de sociale risico's van werkloosheid, armoede, ziekte, ouderdom, enz. wat lichter maakt, maar vooral omdat het een element van economische macht van de arbeidersklasse is. Het contradictorische van de huidige sociale zekerheid, en de uiteindelijke oorzaak van haar huidige moeilijkheden, is dat dit aspect lang niet volledig is doorgedrongen in de sociale zekerheid, waardoor het in een periode van economische crisis aan zijn eigen dubbelzinnigheden ten onder gaat. In tal van concrete aspecten is de sociale zekerheid nog sterk arbeidsondersteunend en -disciplinerend. De werkloosheidsregeling heeft duidelijk tot functie werklozen op de arbeidsmarkt te houden, de ziekteverzekering en de pensioenen gaan ervan uit dat ziekte en ouderdom in geen enkel opzicht een voordeliger situatie mogen zijn dan actieve loonarbeid, enz. Het is deze dubbelzinnige verhouding tot de kapitalistische logica van de arbeidsmarkt die een verklaring geeft voor de actuele problemen van de sociale zekerheid en voor de nood die de burgerij voelt aan een andere sociale politiek.

Een ontwerp van een nieuwe sociale zekerheid kan, vanuit een keuze voor de verdediging van de belangen van de arbeidersklasse, maar één weg opgaan, nl. deze van een verdere toename van het arbeidsmarktcorrigerende effect van de sociale zekerheid. Het heeft vanuit een linkse sociale en economische visie geen enkele zin de arbeidsdisciplinerende effecten van de sociale zekerheid te handhaven, integendeel: men moet de band tussen sociale politiek en loonarbeid nog verder op de helling durven te zetten. De sociale zekerheid moet er verder naar tenderen inkomensmogelijkheden buiten de loonarbeid uit te breiden. Dat is de enig mogelijke uitweg voor een sociale politiek die de arbeidersklasse garanties biedt dat de huidige ontwikkeling van het kapitalisme niet tot een verslechtering van haar levensvoorwaarden leidt. Dit betekent dat de strijd om het meerprodukt geheroriënteerd zal moeten worden van een strijd om de verdediging en verhoging van het individuele loon-uit-arbeid naar een strijd om de toename van het sociale loon, dat niet

rechtstreeks in verhouding staat tot de gepresteerde arbeid. In die zin brengt de strijd om de sociale zekerheid ook andere strategische opties en tradities van de arbeidersbeweging in het geding. Het gaat immers fundamenteel om de relatie van de arbeidersbeweging en het socialisme tot de loonarbeid, bvb. in de huidige sociaal-democratische prioriteit voor een tewerkstellingspolitiek, in de discussies rond arbeidsduurvermindering en arbeidsverdeling, enz. Het is inderdaad een belangrijke vraag of de arbeidersbeweging en het socialisme er belang bij hebben dat de onderwerping aan de loonarbeid universeel blijft. Tegenover de dilemma's en de onoplosbare problemen, waarmee de linkse sociaal-economische objectieven te kampen hebben, lijkt mij het ontwikkelen van alternatieven voor loonarbeid een absolute socialistische prioriteit. Zoniet zal de linkerzijde moeten toezien hoe de ontwikkeling van het kapitalisme tot een strikter wordende arbeidsmarkt leidt, waartegen de arbeidersklasse slechts verweer zal kunnen bieden door een toenemend deel van zichzelf af te stoten naar verpaupering en marginalisering.

Vanuit deze visie wordt het duidelijk waar het in de strijd om de sociale zekerheid werkelijk om draait. De liberale voorstellen hebben essentieel tot doel door een reorganisatie van de arbeidsmarkt de economische onzekerheid te doen toenemen en op die manier de economische macht van de arbeidersklasse aan te tasten en de uitbuiting op te drijven. Het gaat hen in eerste instantie om het verstrakken van de band tussen sociale politiek en arbeidsmarkt en arbeidsdiscipline. Dit omdat, vanuit een burgerlijke belangenlogica, de onderwerping aan de loonarbeid, zelfs in een toestand van massale werkloosheid, economisch en politiek-ideologisch de enige blijvende garantie vormt voor de stabiliteit van de kapitalistische maatschappelijke orde.

Een offensief alternatief van de linkerzijde laat toe enkele aspecten uit die liberale voorstellen te politiseren en tegen de liberale logica zelf te keren. Op dit ogenblik dreigt links er door een aantal uitgekende liberale voorstellen in zijn defensieve opstelling ingepakt te worden, nl. het voorstel voor een veralgemening en verhoging van een stelsel van bestaansminimum en de voorstellen tot de bureaucratisering van de sociale zekerheid. Het is onder meer op deze punten dat de defensieve houding van de arbeidersbeweging zich bijzonder schrijnend laat zien: links kan tegenover deze sluw ontworpen voorstellen geen standpunt innemen dat verdedigbaar is in de publieke opinie. Men kan ze inderdaad moeilijk afdoen als 'a-sociaal' en men moet machteloos toezien hoe deze 'sociale' voorwendsels een deel van de christen-democratie charmeren en hen de pil vergulden. De enige offensieve houding tegenover deze voorstellen is een politisering van de werkelijke consequenties ervan: zijn de liberalen werkelijk bereid een niet onbelangrijk deel van de subsistentievoorwaarden voor heel wat mensen aan de marktlogica te onttrekken? Een links alternatief zou een nog verdere uitbreiding van een bestaansminimumstelsel zonder arbeidsdisciplinerende functies, moeten inhouden. Ook t.a.v.

de de-bureaucratiserende voorstellen vanuit liberale hoek is enkel een offensieve en originele houding lonend. Het is uiterst gevaarlijk voor links om zich door de liberale omschrijving van het probleem tot verdedigers van het bureaucratisch karakter van de sociale zekerheid te laten manoeuvreren. T.a.v. de liberale aanvallen op de mutualiteiten, de werkloosheidsdiensten van de vakbonden, enz., past enkel een autonome bereidheid tot de-bureaucratisering van de sociale zekerheid. Het is inderdaad een belang van de gewone mens dat de sociale zekerheid minder een papperasserij-machine wordt, een vervreemdend en bureaucratisch apparaat waarmee men zich niet kan identificeren en dat men nauwelijks als zijn belang kan onderkennen. Iedereen die aan de werkloosheidsloketten moet aanschuiven weet wat ik hier bedoel.

De strijd om de sociale zekerheid biedt aan de linkerzijde een tegelijk noodzakelijke als enig mooie gelegenheid om sociaal in het offensief te gaan. Dat offensief zal echter niet gevoerd kunnen worden met oude argumenten en tactieken. Wil links zich niet bij voorbaat gewonnen geven, dan dringt zich een heroriëntering op van haar visie op sociale politiek en van haar mobilisatie-tactieken. Verder verwaarlozen van werklozen en andere steuntrekkers is iets dat niet zonder fatale risico's kan worden volgehouden.